

Miloš Milenković
ISTORIJA POSTMODERNE ANTROPOLOGIJE.
TEORIJA ETNOGRAFIJE

**Beograd: Srpski genealoški centar, Etnološka biblioteka;
Odeljenje za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta
u Beogradu, 2007., 155 str.**

Zanimanje za "političko-metodološke" stranputice antropologije dvadesetoga stoljeća privela je Miloša Milenkovića, autora knjige *Istorija postmoderne antropologije. Teorija etnografije*, promišljanju i danas provokativnih, disciplinarnih učinaka postmoderne antropologije. Riječ je o knjizi posvećenoj trima krizama: krizi reprezentacije, realizma i autoriteta, koje autor uzima za središnje i ogledno mjesto krize društvenih i humanističkih znanosti, koja se prelila u antropologiju.

Kad je moderna antropologija, kao disciplina, sklopila svojevrsan pakt s vragom sa zavodljivom postmodernom, naizgled je urušila vlastito teorijsko, metodološko i epistemološko uporište. Ovaj pakt doveo je etnologiju i antropologiju pred razobličavajuće ogledalo. Pišući o antropologiji poslije polemika izraslih u recepciji, za antropološku misao prijelomnog djela Jamesa Clifforda i Georaea Marcussa *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* objavljenog danas davne 1986. godine, autor pristupa "etnografskoj" analizi antropološke "plemenske" kulture, u kojoj su klasični etnografski i antropološki uradci razobličeni u paradigmi kritičke autoevaluacije ili slobodnije, samopodsmjeha. Rezultat je izlaganje tijela antropološke misli nagrdnim odrazima u *house of mirrors* – distorzičnost koja je pogubna po predmetnost vlastite discipline. Ovo razobličavanje Milenković vidi kao "derivat debate Writing Culture".

Motiv analize "debate" oko *Writing Culture* poklonika i onih drugih/trećih koji to nisu, koji joj se opiru, koji joj oponiraju, ili je ne vide imalo relevantnom za antropološku misao je revolucionaran ali i ontološki razoran za etnologiju i antropologiju deskriptivne provenijencije, a krije se u teleološkom preoblikovanju etnologije/antropologije u kritičku disciplinu ili disciplinu kulturne kritike. Stoga je razumljivo da je autor namijenio svoju analizu posvetiti dubljem razumijevanju antropoloških aparata kojima se *nunc at hoc* može pripomoći slabašnoj kontinentalnoj tradiciji antropologije kao sluškinje nacionalnih pokreta i pretvoriti je u revolucionarno, transformacijsko, emancipacijsko čudo – "kulturni agens" društvene promijene (sa skromnim osvrtom na upotrebu antropologije u neoprosvjetiteljskom i obnoviteljskom mandatu za Novu Srbiju). Međutim, Milenković antropologiju predstavlja ili želi vidjeti i kao vid ludičkog samopromatranja – "imaginativnu i socijalnu igru zaštićenu od javnog angažmana" (str. 9), no svijest o tom *never lendu* – žuđenom ali ne postignutom mjestu antropološke slobode-od-okova "angažiranosti", prožimat će ovaj disciplinarno autoironičan tekst do samoga kraja.

Antropologija *Writing Culture* je postmoderna antropologija. Ona je antropologija koja je baštinica antropoloških otpora modernističkim zahtjevima prema društvu, kulturi i, posebno važno, znanosti. Pa ipak, autor dvoji da je postmodernost *Writing Culture* debate iscrpljena u napadu na univerzum modernizma, pozitivističku filozofiju, metodološki funkcionalizam i kapitalističko-industrijski tematski okvir. Tako, Milenković smatra da *Writing Culture* debata nije odgovorila na pitanje – što poslije kraja? – niti je sustavno propitala učinkovitost vlastite konstruktivističke kritike znanosti.

Ovaj je rad zbog činjenice da preuzima agensnu ulogu u polemici s modernizmom, ali i da dvoji o učinkovitosti postmoderne antropološke revolucije, vrsta antropološkog "privatnog teatra", sanjarenja u javnome prostoru, privatne igre i autorelaksacije u okrutnom antropološkom svijetu deskriptivista, taksonomičara, kulturnih povjesničara, funkcionalista, strukturalista, interpretativista, posrnulih ili na krilima revolucije preostalih postmodernista, fenomenologa i ostalih.

Skrećući pozornost na recepciju *Writing Culture* debate Milenković nas polako uvlači u "teoriju etnografije" koja se definira kao oblik pregovaranja s društvenim ili znanstvenim životom antropološke metodologije. Tri konstitutivna činitelja antropološkog kozmosa: etnografija/deskripcija predmeta, etnograf i informant razgoličeni su u svojoj nevinosti pred-postmoderne i postaju "ideje" koje treba promisliti i dovesti u vezu s društvom. Milenković tvrdi da "Teorija etnografije, kao koncepcija odnosa metodologije i društvenog nastupa/statusa antropologije, nastaje u specifičnim uslovima multikulturalizacije američkog visokog školstva, procesa u kojem okvir metodološke analize više ne može da isključi kontekste u kojima nauka nastaje, izvodi se i primjenjuje, i u kojem tradicionalnu metodologiju zamjenjuje *politika znanja*" (str. 36).

Pa iako antropologiju definira kao politiku znanja, Milenković upozorava da je "Antropološka istorija (...) već/u uvijek eksternalistička (...)" (str. 49), pa se stoga ništa novo, niti posebno "političko" nije dogodilo u trenutku kada se antropologija politički "angažirala" ili osvijestila. U tome smislu Milenković zaključuje da izazov bačen u lice vlastitoj disciplini, koja se katkada proziva za politizaciju, ne traži dokidanje disciplinarnih napora već samo/svijest o zauzetim pozicijama, odnosno, o "utjecaju identiteta na saznajni proces" (str. 54). Međutim, da bi nastavili pisati, odnosno egzistirati, čak su i etnografi pravca *Writing Culture* morali pristati na samoobmanu. Iako primarno grade svoju kritiku na dovođenju u pitanje svog zamišljenog prethodnika – "idealnog etnografa", koji, smatra Milenković: "vjeruje u objektivnu stvarnost", "etnografski (je) realista", "proverava i unapređuje etnografski metod", "podrazumeva legitimnost 'klasične' ili 'zapadne' logike", "teži proizvodnji auto-korektivne, objektivne, sistematične, opšte, i evidencije stečene u relativno kontrolisanim i ponovljivim uslovima" (str. 62), postmoderni etnografi neće autodestruktivno dovesti u pitanje opstojnost etnografije – već će je učiniti pitanjem politike ili poetike. Paralelno s postmodernom postojat će i nadalje "idealna etnografija" i njezin nositelj, "idealni etnograf", koju nije, i kojeg neće omesti eksternalistička "oluja" već će i nadalje "proizvoditi" nevinu građu da bi je, eventualno, prepustio/la zamršenim i manje nevinim interpretacijama. U poziciji *inter Scyllam et Charybdim*, trend *Writing Culture*, smatra

Milenković, formalizira se sasvim očekivano, ne isključivo manifestom "za" promjenu, koliko manifestom "o" ograničenjima.

Ključnim se stoga pokazuje paradoks da su postmoderni etnografi i njihovi slijednici zapravo uspostavili (a donekle i nastavili) realizam teorije, dok su prividno dokinuli realizam entiteta na kojima teorija počiva i iz kojih se gradi. Poučak postmoderne antropologije, na kojem počiva paradoksalni realizam teorije, sadrži jednostavnu tezu o pluralitetu istina. Nova "istinitost" nije do kraja empirijski provjerljiva (ograničeno je pouzdana i istinita), nije univerzalna, već je obilježena trenutkom spoznaje i pertinencijama osobnosti antropologa, ona je partikularna, ali je još uvijek dohvatljiva.

Projekt paradigmatkog obrata koji je navijestila postmoderna antropologija, a Milenković znalački i uvjerljivo zaokružio te problemski ispisao knjigom *Istorija postmoderne antropologije. Teorija etnografije*, sažima se u svijesti o izvanjskoj uvjetovanosti svih antropoloških pothvata i proizvoda te, u konačnici, antropologijom koja ne suzi za gubitkom nevinosti kad je jednom upozorena na privid apolitičnosti svojih metodskih pothvata, teorijskih generalizacija i aseptične politike spoznavanja.

Sanja Potkonjak

Johannes Fabian
MEMORY AGAINST CULTURE.
ARGUMENTS AND REMINDERS

Durham - London: Duke University Press, 2007., 191 str.

Knjiga *Memory against culture. Arguments and Reminders* (*Sjećanje protiv kulture. Argumenti i podsjetnici*) njemačkoga antropologa Johannes Fabiana, prema njegovim vlastitim riječima, rekapitulacija je prošlih etnografskih istraživanja i sastoji se od tekstova izvorno izloženih na predavanjima i seminarima u pet godina. Naslov knjige ne predstavlja "toliko sadržaj ili čak glavnu temu, ... koliko namjeru da pridones[e]m] tekućoj debati" (Predgovor, ix).

Johannes Fabian, umirovljeni, ali još uvijek spisateljski aktivan profesor amsterdamskog sveučilišta, u svojoj bogatoj karijeri zadužio je antropologiju djelom *Time and the Other: How Anthropology Makes Its Object* (*Vrijeme i Drugi: Kako antropologija stvara svoj objekt*), u kojem propituje kako antropologija kao čvrsto evolucionistički utemeljena znanost upotrebljava vrijeme i temporalne strategije da predmet svog istraživanja ('divljake', 'barbare', 'primitivne narode' – Druge) smjesti u vremenski udaljenu točku, točku nižeg razvoja, i tako posluži imperijalnom projektu Zapada u opravdavanju kolonizirajućih pothvata.